

BEŞİNCİ VE GELECEK PLAN DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME DEN BEKLENEN FONKSİYON

İlhan DÜLGER(*)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı dönemine gelinceye kadar, öğretmen yetiştiren kuruluşlardan beklenen başlıca fonksiyon, artan okullaşma oranlarının gerektirdiği sayıda öğretmen yetiştirilmesi olmuştur. Bunu, nitelik boyutları takip etmiştir. Bu sebeple, yeni öğretmen yetiştiren yüksek okulların açılması, eskilerinin desteklenmesi, uygulaması ile Beşinci Plan Dönemi ne ilk ve orta eğitimde genelde yeterli sayıda öğretmenle ulaşılmıştır.

Ancak, Türk eğitiminin temel akidelerine bağlılık açısından öğretmenlik şuurunun uyanık tutulması ve kalkınmanın gerektirdiği yeni özelliklerin kazanılması gibi niteliğe dair boyutlar eksik kalmıştır. Öğretmen zümresinin iktisaden desteklenememesi ve giderek öğretmen olma amacına sahip olmayan kişilerin bu dallara katılmaları gibi niteliği dolaylı olarak olumsuz yönde etkileyen unsurlar yanında, öğretmen okullarının fiilen kapatılarak genel liselere çevrilmeleri ve eğitim enstitülerinden hızlandırılmış programlarla öğretmen mezun etme gibi uygulamalar, öğretmenlik mesleğini doğrudan doğruya etkileyen olumsuz etkenler olmuşlardır.

Diğer taraftan, içinden geçtiği çalkantılı dönem ve daha sonra 1981 Yüksek Öğretim Kanununa uygun bir öğretmen yetiştirme programına girilmemiş olması dolayısıyla, yüksek öğretim hızla artan bir hoca sıkıntısı içine sürüklenmektedir. Bunun kaliteyi de olumsuz yönde etkilediği açıktır.

Öğretmen arz ve ihtiyacı açısından, belli sınıf büyüklükleri, branşlar ve okullaşma oranları dikkate alınarak ve öğretmen yetiştiren kapasitelerin aynen devam edeceği varsayımı ile yapılan hesaplamalara göre çeşitli kademelerdeki öğretmen sayıları Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı için şöyle'dir. (Tablo : 1)

(*) Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanı.

Tablo : 1
BEŞİNCİ PLAN DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN ARZ VE İHTİYACI

Kademe	1984 Mevcut	1984 İhtiyaç	Dönem		1989 Toplam Arz	1989 İhtiyaç	Dönem Sonu ± Fark (3)
			Başı ± Fark	7.0			
İlkokul Öğretmeni (Eğitim Yüksek Okulları)	226.0	225.0	+ 1.0	230.0	237.0	— 7.0	
Ortaokul, Lise Öğretmeni (Eğitim Fakülteleri ve Üniversitelerin İlgili Bölgeleri)	150.0	131.0	+ 19.0	169.0	170.0	— 1.0	
Yükseköğretim	20.0	22.0	— 1.8	—	45.0	— 24.0	

Kaynak : DPT + YÖK

- Not :**
- 1) Orta Öğretimde fazlalık, belli branşlarda açıkların olduğunu inkâr etmemektedir.
  - 2) Yüksek Öğretimde programlı bir hoca yetiştirme bulunmadığı için, arzı hesaplamak mümkün değildir.
  - 3) Fark: Plan Dönemi içinde alınacak tedbirlerle dengelenmek üzere kapatılması gerekli « hedef » rakamını gösterir.

Eğitim Yüksek Okulları :

Yüksek ğretim Kanunu'nun çıkışıyla birlikte, bütün yüksek okullar üniversitelerin çatısı altında toplanmışlardır. Bu sırada, iki ve üç yıllık Eğitim Enstitüleri de YK'e devrolmuşlar ve iki yıllıklar Eğitim Yüksek Okulları olarak lıkokul ğretmeni yetiştirerek faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Az bir takviye ile ilkokul ğretmenlerinde insangücü açığı beklenmektedir.

Bu sahada eğitimden beklenen, niteliğin yükseltilmesidir.

Bunun için yapılması gerekli uygulamalar :

1. Öğretmenlik mesleğine uygun kimselerin bu mesleğe yönlendirilmeleri,

2. Öğretmen Liselerinin meslek lisesi ağırlıklı olarak tekrar açılmasıyla (1986, 1987 Program Kararnamelerinde yer almaktadır) ğretmen olma amacı ve bilgisi taşıyanların, öğretmenliğe yönlendirilmelerinin sağlanması,

3. Öğretmen Lisesi mezunlarının, Eğitim Yüksek Okullarının ğrenci kaynağı olacak şekilde bu yöne teşvik edilmeleri,

4. Eğitim Fakülteleri'nin Eğitim Yüksek Okullarının hocalarını yetiştirmek üzere lisansüstü programlar uygulamaları.

5. Ders Programlarının Türk toplumunun gelişmişlik seviyesi ve ihtiyaçlarına cevap verecek bilgi-beceri ve davranışları kazandırması için gerekli düzenlemelerin yapılması,

6. Okulların uyacakları asgari kalite standartlarının uygulanması,

7. Türk eğitiminin temeli olan «mfkreci muallim» tipinin, kalınma görev ve heyecanını da taşıyacak şekilde tekrar canlandırılmasıdır.

Eğitim Yüksek Okulları konusunda, iki ana sorun alanının çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

1. Hızlandırılmış eğitimle ğretmen olanların aynı seviyeye getirilmeleri,

2. Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın istediği öğretmenin vasıflarını bildirmesi ve YK'n buna göre program yapmasıdır.

Anadolu Üniversitesince MEGSB'nca ortaklaşa yürütülen, orta öğretim çıkışlı ilkökul öğretmenleri için önlisans programı 1986 yılında başlatılmış ve 46.770 öğretmeni kapsamıştır. 1986-87 ders yılında 80.000 öğretmen daha bu programa katılacaktır.

Eğitim Fakülteleri :

Ortaokul ve liselere öğretmen yetiştirme durumunda olan Eğitim Fakülteleri de Yükseköğretim Kanunu ile düzenlenmişlerdir. 21 adet Eğitim Fakültesi kurulmuş, bir çoğu MEGSB'ndan devrolmuştur. Yeniler ile eskiler arasında nitelik farkı çoktur. Aynı alanlarda eleman yetiştiren Fen-Edebiyat Fakültelerinin ve diğer Fakültelerin mezunlarının da, herhangi bir yıl kaybına malolmaksızın 18-21 kredilik öğretmenlik sertifikası programlarıyla aynı yerlerde istihdam edilebilmeleri rekabeti arttırıcı bir unsur olmaktadır. (Bkz. Tablo 2: Mezunları Yüksek Oranda Öğretmen Olan Kuruluşlar).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı açısından, branşlara göre açıklar olmakla birlikte (teknik meslekler, dil, müzik, bedeneğitimi, resim vb.) genelde insangücü açığı beklenmediği için, Eğitim Fakültelerinin öğretmen yetiştirmesinden beklenen fonksiyon;

1. Niteliğin yükseltilmesi ve
2. Yeni yapıya uyum için organizasyon tedbirlerinin alınmasıdır.

Eğitim Fakültelerinde niteliğin yükseltilmesiyle ilgili uygulamalar, Eğitim Yüksek Okullarındaki gibi yedi noktada toplanabilir. (Bkz. 57. sayfa) Organizasyonla ilgili tedbirlerin ise, Plân'da öngörülmeyen yeni bir boyutla birlikte ele alınması gerekecektir.

Eğitim Fakültelerinin mezunları açısından, istihdam piyasasında ortaya çıkan bazı gelişmeler olumsuz durumlar yaratmaktadır. Bunlardan ilki, YÖK'ten sonra, MEGSB'nın bu fakültelerin mezunlarını istihdamda gösterdiği istikrarsızlık; diğeri ise, 1986 hariç son birkaç yılda daralan piyasa şartları altında Fen-Edebiyat Fakülteleri mezunlarının Plân hesaplamalarında öngörüldüğü gibi % 20 oranında değil, % 80-90'lara varan oranlarda öğretmenlik mesleğine girme eğilimleridir. Bu durum, Eğitim Fakültesi mezunları açısından bir işsizlik sorununu gündeme getirmiştir. Diğer taraftan, yükseköğretimde kontenjan baskısının belli fakültelerde yoğunlaşması dolayısıyla, (Bkz. Tablo 3) ilerki yıllarda, daha büyük bir istihdam sorununun beklenmesi gerekir. Ancak yine, iş piyasasındaki düzelmeye birlikte Fen-Edebiyat Fakülteleri mezunları başka alanlara kayabileceklerdir.

Tablo : 2 — MEZUNLARI YÜKSEK SAYILARDA ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE GİREN FAKÜLTELER

FAKÜLTELER	Toplam	Dağılım					
		Ankara Üniv.	İst. Üniv.	Hac. Üniv.	Atatürk Üniv.	Ege Üniv.	Diğer Üniv.ler.
Edebiyat Fak.	4	1 (DTCF)	1	1		1	
Fen Fakültesi	4	1	1	1		1	
Fen - Edebiyat Fakültesi	22						22(*)
Eğitim Fakülteleri	17	1		1	1		14
Meslekî Eğitim Fakültesi	1						1
Teknik Eğitim Fakültesi	3						3
İlahiyat Fakültesi	8	1			1	1	5

(*) Bilkent Üniversitesi Dahil.

Tablo : 3 — YÜKSEK ÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLERİN BİLİM ALANLARINA DAĞILIMI

BİLİM ALANI	1984—1985 Ders Yılı			1985—1986 Ders Yılı				
	Kız	Erkek	Toplam	%	Kız	Erkek	Toplam	%
Dil ve Edebiyat	5602	5185	10785	2.71	6197	5093	11290	2.51
Matematik ve Fen Bilim.	9155	12097	21252	5.34	9980	12582	22562	5.02
Sağlık Bilimleri (1)	14264	24182	38446	9.65	15843	26942	42785	9.52
Sosyal Bilimler (2)	11303	21535	32838	8.25	12076	22269	34345	7.64
Uygulamalı Sos. Bilimler (3)	52635	118992	171627	43.10	64313	138922	203235	45.22
Eğitim Bilimleri (4)	(17327)	(23760)	(41087)	(10.32)	(17469)	(22872)	(40469)	(9.00)
Teknik Bilimler	13366	47823	61189	15.37	14640	48940	63580	14.15
Ziraat Orman	3479	9670	13149	3.30	4236	10841	15077	3.35
Sanat	1527	1769	3296	0.83	1678	1786	3464	0.77
LİSANS TOPLAM	111331	241253	352582	88.54	128963	267375	396338	88.19
Sağlık Bilimleri	53	104	157	0.04	442	333	775	0.17
Uygulamalı Sosyal Bilimler	11561	16533	28094	7.05	13747	19146	32893	7.32
Eğitim (5)	(6606)	(9404)	(16010)	(4.02)	(7484)	(10394)	(17878)	(3.98)
Teknik Bilimler	1926	14646	16572	4.16	2025	16545	18570	4.13
Ziraat - Ormanlık	50	238	288	0.07	44	251	295	0.07
Sanat	275	256	531	0.13	261	282	543	0.12
ÖN LİSANS TOPLAMI	13865	31777	45642	11.46	16519	36557	53076	11.81
GENEL TOPLAM	125196	273030	398224	100.00	145482	303932	449414	100.00

(1) Tıp, Dış Hekimliği, Eczacılık, Veteriner, Yük. Hemş., Fizik Tedavi, Sağlık İdaresi

(2) Felsefe, İlahiyat, Sosyoloji, Tarih, Arkeoloji, v.b. gibi

(3) Hukuk, İktisadi ve İdari Bilimler, Eğitim - Öğretmenlik Prog., Açık Öğretim Fak. Açık Bölümü

(4) Eğitim Fakülteleri

(5) Eğitim Yüksek Okulları

Eğitim Fakülteleri konusunda, czme kavuşturulması gerekli sorun alanları şoyledir :

1. Mezunlarının İstihdam Piyasasıyla İlgili Sorunlar :

a. Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığıyla birlikte, uygun bir «ğretmen skalası» üzerinde anlaşılması ve MEGSB'nın ğretmen almada bunu dikkate almasının sağlanması,

b. MEGSB'nın ğretmen seçiminde, ğretmen olma amacıyla yetişmiş ve yakın sahalarda birkaç dersi birden verebilen adaylara ayrıcalık tanınması için teşebbüslerde bulunulması,

c. İlerde Fen-Edebiyat Fakülteleri mezunlarının öğretmenliğe girişlerinin ne olabileceği konusunu araştırarak, her iki tür fakültenin gerekli dallarında karşılıklı kontenjan indirimine gitmeleri,

d. Öğretim dalları, kontenjanları piyasaya göre ayarlanarak, ğretmen ihtiyacının çok olduğu dallara kaydırılması,

2. Eğitim Programlarıyla İlgili Sorunlar :

a. Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın ilerde isteyeceği öğretmenin vasıf ve dallarını bildirmesi ve Eğitim Fakültelerinin buna göre program yapmaları,

b. Eğitim Fakülteleri ile Fen-Edebiyat Fakülteleri arasında seviye farklılıklarının düzenlenmesi için gerekli Program değişikliklerinin yapılması,

1) Meslek derslerinde,

2) ğretmenlik sertifikası derslerinde, (řu an böyle bir çalışma halen niversitelerarası Kurul tarafından başlatılmıştır.)

c. Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakülteleri arasında, belli meslek dersleri başarısı aramak kaydıyla, ğrencilerin Fakltelerarası transferinin, dolayısıyla meslek seçilecek yönde karar kılmanın kolaylaştırılması,

d. Bu fakülteler arasında bütün lisans sınırlarının kaldırılmasıyla, puan ve kredi sisteminin uygulanması yoluyla «program bitirme» yönteminin uygulanması yollarının araştırılması,

e. İleri meslek bilgisinin lisansüstü programlarda yoğunlaştırılması,

f. Bir fakültenin yürütebileceği dallarda eğitim yapması; her Fakültede bütün dalların bulunması uygulamasından vazgeçilmesi.

3. Öğretim üyesi kalitesi farklılıklarının giderilmesi

a. Yıl farklarının tamamlanması

b. Kalite farklarının kapatılması

1) Fakültelerarası

2) Üniversitelerarası.

4. Koordinasyon düzeninin kurulması

a. MEGSB ile YÖK arasında, öğretmen arz ve talebini nitelik ve nicelik yönünden dengede tutacak ve uzun vadeli ihtiyacın zamanında karşılanabilmesi için tedbirleri geliştirecek sürekli bir Koordinasyon Biriminin çalıştırılması,

b. Öğretmenlerin hizmetçi eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için MEGSB ve YÖK arasında koordinasyon sağlanması.

Lisansüstü Eğitim :

Üniversitelerin lisansüstü öğretmen yetiştirme programları, meslek yüksek okulları ve üniversitelere hoca yetiştirmek amacıyla yapılmaktadır. Bu konuda üniversitelerin tek tek uyguladığı programlar, YÖK bünyesinde bütünleşmesinden sonra ve bölüm sisteminin etkisiyle dağınıklık göstermekte; yükseköğretime hoca yetiştirilmesi konusu halen merkezî olarak ele alınmadığı için büyük açıklar beklenmektedir.

Yayınlanmış bulunan 1987 Program Kararnamesi, bu konuda yapılacak düzenlemeleri ihtiva etmektedir. Buna ilâve olarak, mevcut doktoralı kimselerden öğretim elemanı olarak yararlanılması ve yurtdışından Türk ve yabancı hoca getirilmesi için proje çalışmalarına ihtiyaç vardır. Yurtdışına gönderilecek öğretim üyesi adaylarının sayısı, konu ve nitelik bakımından sıkı denetim altında bulundurulması için özel düzenlemelere ihtiyaç vardır. Gerekli öğretim üyesi sayısının branşlara dağılımı için DPT'de Kurulu Yüksek Öğretim Ana Planı Özel İhtisas Komisyonu çalışmaktadır.

Öğretim görevlisi ve öğretim üyelerinin nitelik bakımından gelişmelerinin sağlanması için çeşitli düzenlemelere, bu arada öğretim elemanı skalası ve asgari standartların katkı ve kaliteyi yükseltici şekilde tekrar belirlenmesine ihtiyaç vardır.

BEŞİNCİ PLAN DÖNEMİNİN FONKSİYONU

Özetlenecek olursa;

1. Her kademede, öğretmen skalasının tesbitini ve milli ve kalkınma amaçlarının bununla bütünleştirilmesini,
2. Her kademede öğretmen kalitesinin, çağın teknolojisinin Türkiye'ye yansımaları gerekli biçimleri dikkate alınarak, geliştirilmesi ve eksik yılların tamamlanması,
3. YÖK ve MEGSB arasında çeşitli kademelerin öğretmenlerinin yetiştirilmesi için koordinasyonun sağlanması,
4. Üniversiteler içinde, orta öğretime öğretmen yetiştirme sisteminin düzenlenmesi,
5. Üniversiteye öğretim elemanı yetiştirme programlarının hızla devreye sokulması,
6. Orta ve lise öğretmenlerinde belli branşlarda, yüksek öğretimde ise genel olarak öğretmen ihtiyacının karşılanması,
7. Son olarak, ancak çok önemle, öğretmenin ve öğretim üyesinin gelirinin yükseltilmesi, içinde bulunulan Plân Döneminin öğretmen yetiştirme fonksiyonları olacaktır. Bunlar ağırlıklı olarak **öğretmen niteliği** ve **organizasyon**; bir miktar da eğitici insangücü açığı bulunan **branşların desteklenmesi**dir.

ALTINCI PLAN DÖNEMİNİN FONKSİYONU

Öğretmen yetiştirme konusunda Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın fonksiyonu, Beşinci Plân Döneminde alınacak sonuçlara bağlı olacaktır.

Eğer organizasyonla ilgili tedbirler tamamlanır ve öğretmenin niteliğinin yükseltilmesi ile ilgili olarak yetiştirme programlarında belli bir seviyeye ulaşırsa, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın fonksiyonu, hizmet-içi eğitim programlarıyla **öğretmenin meslek bilgisinin Türkiye'nin seçtiği en son çağdaş bilgi ile desteklenmesi ve eğitim teknolojisinin geliştirilmesi** olacaktır. Bununla birlikte haberleşme araçları ve iş hayatının gerisine düşmüş olan eğitimin etkisinin,

topluma ve iş hayatına öncü olacak şekilde arttırılması için bir atılım döneminin planlanmasına zaruret vardır.

Altıncı Plân Döneminde, Yüksek Öğretim üyesi yetiştirilmesinde ise **hoca-insangücü açığının kapatılması ve yükseköğretimin bilgi ve teknoloji üretir hale getirilmesi** için hassas ve ısrarlı programlar uygulanmasında mesafenin büyük kısmının alınmış olması elzemdir.

Diğer taraftan, bu fonksiyonların yerine getirilmesine paralel olarak, **öğretmenin refahtan daha büyük ve artan oranlarda pay almasının** Hükümet'in öncelikleri içinde yer alacağı bir dönem yaşanması beklenmektedir.